

УДК 37:378.096+72.01

С.О. Царенко
м. Вінниця, Україна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЯВИЩ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ НА ПРИКЛАДІ ЗОДЧЕСТВА

Об'єктивність процесів і явищ суспільної дійсності, зокрема й обумовлених суб'єктивними впливами та досягненнями, як-от у мистецтві, завжди потребувала певного синкретизму щодо вивчення наявної складної, багатопланової, але все-таки єдиної реальності. Проте, від Нового часу елітність і енциклопедизм знань неухильно поступалися їх розповсюдженню й спеціалізації із виділенням окремих наук і навчальних дисциплін. Цей природний та необхідний розвиток знань і професій уже нині, в умовах суспільства інформаційного, набуває проблемності поверхового формалізму й негармонійного розподілу навіть у межах однієї сфери діяльності, наприклад такої, як архітектура [1, с. 7].

В Україні доволі симптоматичним наслідком професійного, на перший погляд, розподілу стала зміна у 2010 р. спеціалізацій архітекторів – провідних професіоналів єдиної сфери за Законом України «Про архітектурну діяльність» – на окремі архітектурні спеціальності, за якими готують фахівців у вищих навчальних закладах [2, с. 6]. Найперші парадокси, що кидаються у вічі, – це формальна неналежність архітектурних спеціальностей до мистецьких і відсутність спеціальності «Архітектура», натомість маємо окремі чотири: з архітектури будівель і споруд; з містобудування; з дизайну архітектурного середовища; з реставрації пам'яток архітектури та містобудування і реконструкції об'єктів архітектури. Але об'єктивним мистецьким явищем залишається зодчество, у сфері якого нероздільно створюються й розвиваються усі структури освоєних територій. Взаємозалежність об'єктів забудови і відповідного простору із ділянками та інфраструктурою, нерухомої культурної спадщини і новобудов, об'ємів і розпланування, тектоніки й технологічності, вимог і рішень так само очевидна, як взаємозалежність форм і функцій, – усі вони є нерозривною тканиною єдиної композиції у життєвому середовищі. Природно, завдання дизайнерські (естетико-технічні, художньо-технологічні) або вузько реставраційні проекти, багато інших окремих завдань, а також спеціальні розділи з реалізації проектів потребують фахової спрямованості й залучення різних професіоналів, які для цієї сфери діяльності завжди називалися суміжними. Вони працювали і продовжують працювати під керівництвом головних архітекторів проектів, а в інженерних проектах – головних інженерів, хоча завдання останніх більше стосуються техніки, ніж мистецької композиції. Вона об'єктивно залишається прерогативою культурного освоєння простору.

Попередні дослідження з питань викладання архітектурних дисциплін [3, с. 86-87] і сучасних методів аналізу й проектування об'єктів архітектури та містобудування [4, с. 16] спираються на системний підхід і цілісність зодчества, на документи Міжнародної спілки архітекторів 1996 р. (Хартія МСА — ЮНЕСКО з архітектурної освіти) та 2002 р. (Резолюція XXII Генеральної асамблеї МСА). Але останнім часом, попри можливості інформаційних технологій і прикладних програм з проектування (а разом з тим і завдяки техногенному характерові останніх), мистецькі підходи в архітектурній діяльності, особливо у містобудуванні, зазнають усе суттєвішої формалізації, якій посприяв і розподіл сучасної вищої архітектурної освіти в Україні за окремими спеціальностями. Напрацювання міждисциплінарного змісту, що в усі часи був актуальним для архітектурного фаху, в авторських розробках засвідчили необхідність комплексного джерелознавства з містобудівної еволюції поселень [5, с. 334] і важливість творчої композиції у містобудуванні [6, с. 422, 428].

Метою нашої роботи стала апробація застосування міждисциплінарних досліджень архітектурного середовища як мистецького явища, під час викладання науково-практичних завдань керівникам і спеціалістам уповноважених органів містобудування та архітектури –

головним архітекторам районів і міст Вінницької області, із подальшим розробленням методології такого викладання для університетської освіти та післядипломного підвищення кваліфікації професіоналів.

Складністю й специфікою композиції з просторового розвитку, що перебуває у фокусі естетичних уявлень, художніх уподобань і технічних досягнень із одночасним віддзеркаленням у системі історичного знання, обумовлюється багатоманітність завдань і процесів архітектурної діяльності. Вона потребує, як будь-яке мистецтво, досліджень і вирішень синтетичних, міждисциплінарних щодо розроблення науково-практичних підходів для розв'язання проблем, що виявляються знову-таки завдяки дослідницькій цілісності.

На семінарах для головних архітекторів районів і міст області, проведених протягом 2012 — початку 2015 рр., було проголошено й опрацьовано із учасниками декілька лекційних доповідей з актуальних завдань органів містобудування та архітектури і проектувальників. Зайняті організацією прийняття рішень і документообігом з публічного права, дозвільних процедур, державної звітності у напрямках регулювання розвитку населених пунктів і систем розселення, розроблення містобудівної документації та її виконання, обслуговування інвесторів і забудовників, збереження історичних поселень та архітектурної спадщини, а також різними інфраструктурними проектами та супутніми дорученнями, головні архітектори першими стикаються із протиріччями та конфліктами у життєвому середовищі. Неоднозначність щоденної проблематики сама по собі свідчить про її науково-практичний характер: навіть визначення проблем, їх аналіз вимагає спочатку несуперечливої гіпотези щодо походження протиріч, а вже потім — композиційного синтезу з їх подолання. При цьому наведений алгоритм викладання не завжди лінійний. Потреба ітерацій іще раз підтверджує системний характер досліджуваних явищ і мистецький зміст матеріалу викладання.

Наприклад, констатація необхідності визначення об'ємно-просторової структури забудови, із фізичними її параметрами для планів зонування населених пунктів (за стандартом, чинним від 2012 р.), сама по собі не дозволяє визначити ці параметри, які, однак, і складають традиційний характер успадкованого середовища [7, с. 144]. Визначення його просторових особливостей — саме як інтегрованих результатів взаємодії цілком певних етнічних культур та соціальних рухів — становить змістовне наповнення зональної містобудівної документації для розвитку конкретного населеного пункту, навіть якщо він формально не зафіксований у списках «офіційних» історичних поселень. Отже, для усіх учасників проектного процесу, особливо в умовах існуючої забудови, постають визначальними знання історичні й краєзнавчі, конкретні параметри успадкованої містобудівної форми та місцева типологія об'єктів, що потребують, насамперед, пристосування за сучасними нормативними і плюралістичними правовими вимогами (а не лише механічної реконструкції чи перебудови за бажанням однієї із сторін-учасниць активної діяльності).

Іншим важливим прикладом міждисциплінарного й поліфахового дослідження мистецьких явищ, за допомогою якого спрямовується викладання науково-практичної проблематики та її розв'язання, є визначення умов та витоків формування розселення, композиції міських та інших центрів його систем для прийняття виважених рішень з розпланування та функціонального зонування районів і поселень регіону, зокрема, з адекватного об'єктивному середовищу адміністративно-територіального устрою. Вивчення походження Вінницької містобудівної системи із поєднанням фактологічних рядів за писемними першоджерелами, у тому числі з найновішої археографії, за місцевими гідронімами й топонімами, результатами досліджень Вінницької археологічної експедиції Інституту археології НАН України, графічними містобудівними документами XVII-XX століть дозволило не лише зацікавити фахівців корисною змістовністю цих знань, але насамперед — з'ясувати еволюційне походження архітектурно-містобудівної композиції краю та його центру. Вдалося виявити й пояснити витoki територіальних зв'язків у межах Подільського краю від к. XIII ст., актуальних і дотепер, та витoki розпланувальної структури й композиційні передумови центру системи — міста Вінниця, функціонального наповнення нашого міста із пов'язаними з ним селами (княжого уділу —

спадщини «княгині Андріянової Вінницької» й отаманського адміністративного центру від сер. XIV ст., за сюзеренітету місцевих династій і перманентної зверхності ординської, литовської, угорської), а відтак – витоки особливостей і принад ландшафтно-розпланувальної структури, функціональної типології, архітектурного середовища сучасного обласного й міжрегіонального центру. Архітектурно-містобудівна композиція із спадкоємними функціями, відповідними об'єктами й розпланувальними зв'язками, як правило, відображає й наслідуює складні культурні явища доволі віддаленого минулого, і ця реальність потребує вивчення й урахування саме на міждисциплінарних засадах.

Висновки. Спадкоємна архітектурна композиція має синтезувати відповідність культурним умовам середовища із виконанням сучасних поліфахових, міждисциплінарних вимог до нього, що взаємно не протиставляються й поєднуються у річищі естетики актуального спрямування та безальтернативного врахування уподобань автора, замовника, суспільства.

На прикладах зодчества наочно виявляються: безпосередні зв'язки історії мистецтва із його теорією й практикою; прямі паралелі змісту досліджень архітектури зі змістом навчальних програм і дисциплін; необхідність залучення досягнень різних галузей знань та суміжних спеціальних дисциплін для пояснення мистецьких явищ.

Регіональні просторові зв'язки і композиція міст та інших центрів розселення залишаються функціями культурних рухів значної хронологічної глибини, що обумовлюють спадкоємну спрямованість територіальної організації суспільства із відповідною естетикою мистецтва прийняття проектних рішень – для освоєння територій, пристосування існуючих та створення нових об'єктів, комплексів та ансамблів – мистецтва архітектури у системі художніх, історичних, технічних, екологічних, інших галузей знань.

Збереження, удосконалення й розвиток середовища життєдіяльності у поселеннях і районах розселення, у системі сталих функціональних зв'язків і відповідних архітектурних форм, у тому числі й форм містобудівних, потребують міждисциплінарної підготовки професіоналів зодчества із високим інтелектуальним рівнем і науково-практичним розумінням завдань.

Література:

1. Bussagli M. Capire L'Architettura / Marco Bussagli. – Firenze–Milano: Giunti Editore S.p.A., 2003. — 380 p.
2. Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787). – Спеціальності з будівництва та архітектури за шифром 7.060102 / Законодавство України – база даних // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF>.
3. Кашенко О. Архітектурна освіта як складова архітектурної діяльності / О.В. Кашенко // Вісник Української академії архітектури: Ювілейний випуск до десятирічного ювілею Академії. – Київ: УАА, 2002. — 144 с.
4. Синтез мистецтв: Навчальний посібник / Чернявський В.Г., Кузнєцова І.О., Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. – Київ: НАУ, 2012. — 312 с.
5. Царенко С. Формування Великого Поділля: Три джерела і три складові історії розселення / С.О. Царенко // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології/ Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України; Редкол.: В.Д. Сидоренко (голова), А.О. Пучков, О.В. Сіткарьова та ін. – Київ: Фенікс, 2008. — Вип. 5. — С. 332-348.
6. Царенко С. Закономірності розселення і мистецтво розпланування з розвитку територій: Фахове підґрунтя просторової композиції на прикладі Поділля / С.О. Царенко // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології/ Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України; Редкол.: В.Д. Сидоренко (голова), А.О. Пучков, О.В. Сіткарьова та ін. – Київ: ІПСМ АМУ; КЖД «Софія», 2009. — Вип. 6. — С. 422-429.
7. Закон України «Про охорону культурної спадщини» / Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. – Чернівці: ВАТ «РВК «Деснянська правда», 2011. — 796 с.

На обласних семінарах для фахівців місцевих органів містобудування та архітектури (Вінницька область) апробовано міждисциплінарні дослідження мистецьких явищ у якості методологічних підходів до викладання на прикладі архітектурної діяльності, обґрунтовано висновки щодо синтетичного характеру архітектурно-містобудівної композиції та важливості міждисциплінарної підготовки професіоналів із формуванням у них науково-практичного розуміння завдань.

Ключові слова: міждисциплінарні дослідження, викладання, мистецтво, архітектура, науково-практична проблематика.

На областных семинарах для специалистов местных органов градостроительства и архитектуры (Винницкая область) апробированы междисциплинарные исследования явлений искусства в качестве методологических подходов к преподаванию на примере архитектурной деятельности, обосновано выводы о синтетическом характере архитектурно-градостроительной композиции и важности междисциплинарной подготовки профессионалов с формированием у них научно-практического понимания задач.

Ключевые слова: междисциплинарные исследования, преподавание, искусство, архитектура, научно-практическая проблематика.

The interdisciplinary research of phenomena of arts as a methodological approach to teaching of architectural activity as an example are approved at regional seminars for specialists of local planning and architecture (Vinnitsya region), substantiated conclusions about the synthetic nature of architectural and urban composition and the importance of interdisciplinary training of professionals in the formation of their scientific practical understanding of the problems.

Keywords: interdisciplinary research, teaching, art, architecture, scientific and practical problems.

УДК 378: 37.013

О.А. Ціхоцька
м. Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Нинішня ситуація в Україні характеризується природною для перехідного періоду переоцінкою цінностей, зміною пріоритетів у реформуванні вищої й основної школи. Тому так важливо переосмислити досвід минулого, використати соціокультурні надбання відповідно до гуманістичних потреб людини й суспільства. Таку критично-продуктивну роботу має здійснити, як теоретична, так і прикладна педагогіка з метою модернізації системи освіти і виховання на базі гуманістичних принципів. У зв'язку з філософським переосмисленням важливості набувають питання університетської підготовки спеціалістів, здатних здійснити глибинні якісні зміни у своїй діяльності на основі діалектичної єдності традицій і новаторства. Трансформація свідомості в напрямі її гуманізації має відбуватися в процесі поглибленого осмислення психолого-педагогічних проблем, складання прогностично-організаційних індивідуальних програм. Умовами формування мотивації до інноваційних педагогічних цінностей є опора на досвід, позитивні емоції, гуманістичні почуття і переживання; забезпечення кожному майбутньому педагогові успіху в його пошуках, розв'язання професійних завдань під кутом зору концепції особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу, спробі трансформації стосовно гуманістичної парадигми наявних уявлень у педагогічну реальність (емоційне стимулювання) [2]. У контексті особистісно орієнтованого підходу педагог виступає не пасивним виконавцем чужих педагогічних ідей, методичних рецептів, а яскравою творчою індивідуальністю, що реалізує в діалозі з вихованцем гуманістичний світогляд і здатний розробити власну педагогічну концепцію, програму чи технологію.

Метою статті є аналіз теоретичних засад гуманістичної педагогіки в сучасних умовах.

Аналіз основних досягнень напрямку досліджень. В умовах оновлення педагогічної парадигми, поширення гуманістичного світогляду, розвитку духовної культури особистості існує потреба в пошуках нових підходів здійснення навчально-виховного процесу. Про це свідчать дослідження, які стосуються гуманізації й гуманітаризації освіти, духовно-морального розвитку особистості (А. Бойко, О. Вишневський, М. Казакіна, Н. Нікандров, Ж. Омельченко,